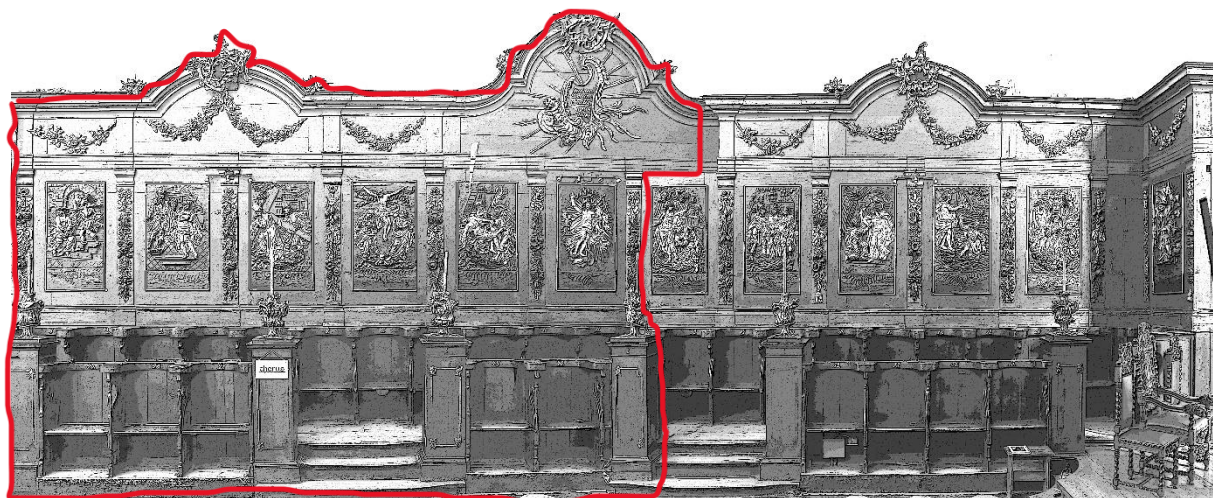

**POWYKONAWCZA DOKUMENTACJA PRAC KONSERWATORSKICH I
RESTAURATORSKICH PRZY STALLACH W KOŚCIELE P.W. ŚW. MIKOŁAJA**

W GDAŃSKU

**Dokumentacja prac wykonanych w roku 2024 przy ¼ całości zespołu, południowo-wschodni
fragment.**

Inwestor : Klasztor oo. Dominikanów w Gdańsku, ul. Świętojańska 72, 80-834 Gdańsk

Wykonawca: Zespół Konserwatorski

Kierownik prac konserwatorsko-restauratorskich – mgr Krzysztof Owsiany, dyplomowany konserwator i restaurator malarstwa i rzeźby polichromowanej, nr dyplomu UMK 1176

Autorzy opracowania: mgr Krzysztof Owsiany

Dzieło konserwatorskie i dokumentacja chroniona prawem autorskim

Gdańsk, listopad 2024

1.1 Obiekt:

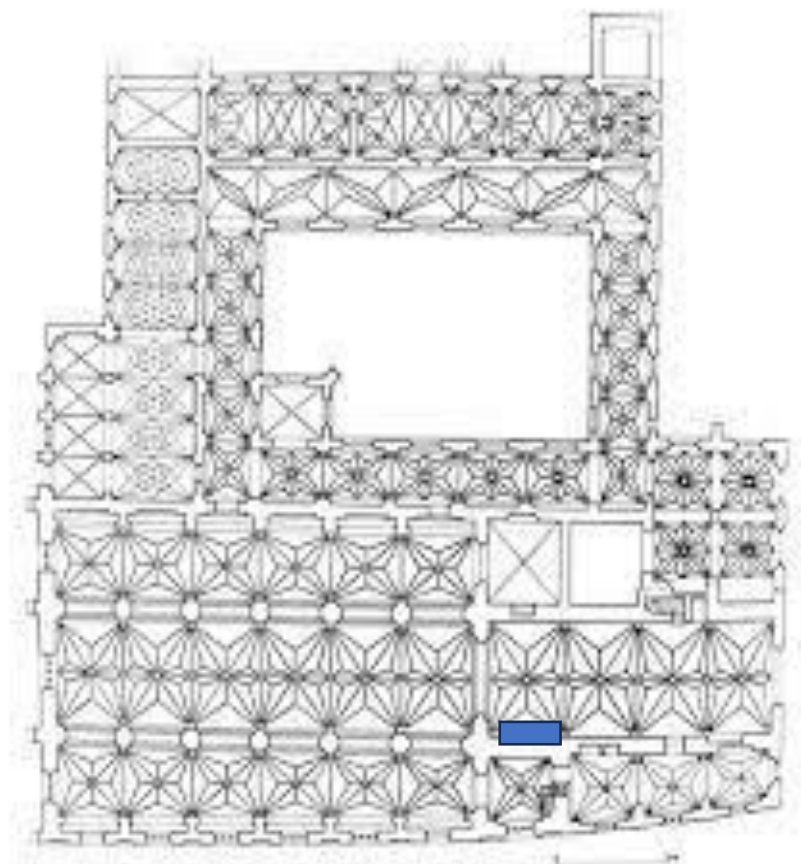
KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. MIKOŁAJA W GDAŃSKU

1.1.1 Nazwa obiektu, adres:

Zespół stali XIV i XV wiecznych z XVIII wiecznymi zaplecekami GDAŃSK , ul. Świętojańska 72, 80-840 Gdańsk

1.1.2

Lokalizacja wraz z mapką sytuacyjną:

1.1.3. Nazwa właściciela:

Klasztor oo. Dominikanów w Gdańsku, ul. Świętojańska 72, 80-840 Gdańsk

1.1.4. Nr rejestru zabytków: B – 203/27.11.1981

1.1.5. Rys historyczny:

Zespół stalli w kościele p.w. św. Mikołaja w Gdańsku składający się z siedzisk średniowiecznych i XVIII architektonicznych zaplecków z płaskorzeźbionymi scenami z życia Chrystusa i postaciami św. Dominika i Jacka Odrowąża, nie doczekał się jeszcze wyczerpującego monograficznego opracowania, w którym znalazłaby się odpowiedź, choćby na pytanie, kto jest autorem zespołu płaskorzeźb. Pierwszym, ważnym badawczym krokiem w tym kierunku, poszerzania wiedzy o historii zabytku, były badania dendrologiczne dotyczące ustalenia daty powstania siedzisk średniowiecznych. Zespół badaczy pod kierunkiem prof. J. Raczkowskiego - UMK Toruń, ustalił daty powstania dwóch szeregów siedzisk. Tylne szeregi zostały wydatowane na ok. 1380 r., przednie na ok. 1425. W tym drugim przypadku, na podstawie analizy porównawczej, autorstwo stalli przypisano toruńskiemu warsztatowi, który wykonał stalle dla toruńskiego kościoła NMPanny.

Bazując na informacjach zawartych w białych kartach, datowanie powstania płaskorzeźb przyjęto na rok ok. 1730, podobnie datowane są pilastry mające formę festonów rozdzielających płaskorzeźbione sceny. W 3 ćw. XVIII wieku nastąpiła przebudowa stalli. Pierwszy szereg siedzisk gotyckich rozdzielono na trzy sekcje. Boki oraz dwa wejścia do drugiego szeregu oflankowane zostały prostopadłościennymi słupkami (6 słupków) zamkniętymi od góry rocaillowymi urnami pełniącymi funkcje świeczników. Wtedy też dodane zostały festony na poziomie belkowania koronującego zaplecki. W 1814 r. podczas oblężenia Gdańska przez wojska pruskie, doszło do zniszczenia trzech kwater w północnym zespole zaplecków. Zniszczone kwatery odtworzono w duchu neoklasycyzmu, co miało istotne znaczenie dla kolejnego przekształcenia konstrukcyjnego i estetycznego.

Tegoroczne prace wniosły dużo więcej informacji o etapach zmian estetycznych, jakim poddane zostały płaskorzeźby. Na podstawie badań stratygraficznych i odkrywek ustalono, że sceny płaskorzeźbione w I warstwie chronologicznej zakomponowane były w polu eliptycznym. Narożniki, prawdopodobnie, wypełniały ornamenty snycerskie i stanowiły element obramienia scen. Karnacje postaci były polichromowane, otoczenie złoczone. II faza chronologiczna 2 poł. XVIII w. – kompozycja owalna, pojawia się przemalowanie karnacji i otoczenia. Złoczone pozostają jedynie drobne elementy. W III fazie chronologicznej ok. 1815 r. zmieniona zostaje kompozycja z owalnej na prostokątną. Pojawiają się proste złoczone ramki. Pozostają karnacje II fazy, szaty pozłoczone. Pozostałe elementy pokryto czarną farbą. Snycerskie narożniki zostają usunięte lub wkomponowane w pejzaż (kontynuacja chmur, fal, skał). Pod koniec XIX wieku zaplecki przechodzą kolejną dużą renowację. Czarne tło architektury I-III fazy zostaje zamalowane brązową warstwą kolorem nawiązującą do drewnianych stalli średniowiecznych. Płaskorzeźby przemalowano całkowicie – karnacje, czarne tła, nałożony został szlagmetal na partie złoczone. W XX wieku prawdopodobnie wykonano lokalne naprawy zaplecków. Po II Wojnie Światowej płaskorzeźby były poddane pracom konserwatorskim, które skupione były na wzmocnieniu odwróci cienkimi listwami.

Historia tak ważnego zabytku na terenie Głównego Miasta powinna być odpowiednio opracowana w drodze osobnych badań archiwalnych i źródłowych, co będzie miało miejsce w kolejnych etapach prac konserwatorskich rozpoczętych w roku 2023.

.0 Wykaz wcześniejszych dokumentacji konserwatorskich nt. Obiektu wraz z lokalizacją ich przechowywania.

Brak

3.0 Prace prowadzone w ramach umowy: Umowa nr RWB-W/1967/BAM/45/U.-W.
Bież./2023 z 18.05.2023 r.

3.3.1 Czas trwania prac I etapu: 29..05.2024 – 25.11.202.

3.3.2 Wykonawca prac

Zespół Konserwatorski:

II Etap

dyplomowany konserwator dzieł sztuki mgr- Krzysztof Owsiany – kierownik prac

dyplomowany konserwator dzieł sztuki mgr- Anna Wąsowska – Owsiany

dyplomowany konserwator dzieł sztuki - mgr Zuzanna Hedesz

prace snycerskie i pozłotnicze - mgr Leon Głogowski

prace pomocnicze – mgr mgr Anna Micał i Anna Głogowska

studentka V roku KiRDzSz - Hanna Stanisławska

prace stolarskie Waldemar Czapla

mgr Agnieszka Fejzer – wykonawca badań specjalistycznych

3.3.3. Stan zachowania

Stalle usytuowane wzdłuż ściany północnej i południowej w prezbiterium kościoła p.w. św. Mikołaja w Gdańsku to jedyny przykład na terenie Głównego Miasta zabytku łączącego elementy gotyckie - siedziska i XVIII wieczne zaplecki, które stanowią pod względem artystycznym (sceny figuralne) wyjątkowo cenny korpus rzeźb. Do XVI wiecznych dębowych siedzisk dodano ok. 1730 r. zaplecki zawierające 22 płaskorzeźbione sceny z życia Chrystusa oraz dwie przedstawiające św. Dominika i św. Jacka Odrowąża. Rzeźbione kwatery rozdzielone są pilastrami, których trzony wypełniają płaskorzeźbione festony. Architektura zaplecków od góry zamyka szerokie belkowanie. Gzyms wieńczący jest wykrępowany na osi w postaci łuku wklęsło-wypukłego. Po jego bokach, symetrycznie, ten sam gzyms przyjmuje formę dwóch łuków odcinkowych. W polach, na osi północnych i południowych zaplecków, rocailleowe kartusze z inskrypcjami. Na osi każdego łuku sporych rozmiarów rocaille. W polach partii belkowania girlandy kwiatowe. Przedni rząd siedzisk podzielony na trzy sekcje, flankowane słupkami ze stojącymi na nich urnami rokokowymi.

Istotnym momentem przekształcającym wygląd zaplecków z 1730 r. była przebudowa w 2 poł. XVIII w., podczas której zostały podwyższone do rozmiarów obecnych. Zmieniono owalną formę scen rzeźbionych na prostokątną. Dodano pod rzeźbionymi panelami poziome deski z wyciętymi rocailleami, co spowodowało powiększenie pola kwater i zmianę na prostokątne, obwiedzione prostymi ramkami. Wtedy też przebudowano pierwszy rząd siedzisk dzieląc je na trzy sekcje. W 1812 r. w wyniku ostrzału armatniego Gdańska przez wojska pruskie, zostały zniszczone trzy centralne kwatery z zaplecków północnych: Chrzt w Jordanie, Umywanie nóg, Chrystus i Samarytanka. Zniszczone sceny odtworzono po 1815 r. w stylu neoklasycznym.

Każdemu przekształceniu konstrukcji stali towarzyszyło również przekształcenie opracowania malarsko - pozłotniczego. W trakcie tegorocznych prac, na podstawie odnalezionych licznych śladów ustalono, że w redakcji z 2 poł. XVIII wieku, cały zespół stali chórowych był pomalowany na czarno (zaplecki, siedziska gotyckie).

Na powyższym zdjęciu widoczny fragment stali, który poddany był pracom konserwatorskim i restauratorskim w roku 2024. Widoczne opracowanie malarskie architektury zaplecków, płaskorzeźbionych kwater oraz pozłotnicze elementów snycerskich, to efekt renowacji z końca XIX w i prawdopodobnie okresu międzywojennego.

Dębowe siedziska XIV i XVwieczne.

Stan drewna raczej dobry. Nie widać śladów żerowania owadów. W różnych miejscach uszkodzenia mechaniczne: wgniecenia, wyoblone krawędzie, dziury po śrubach i gwoździach. Podłoga i stopnie ze śladami zużycia – wgłębienia i wyoblania. Deski modrzewiowe i dębowe, podłogowe miejscami zniszczone przez owady. Szczeliny między deskami flekowane.

Powierzchnie wszystkich elementów siedzisk były wykończone lakierem. Obecnie znacznie poprzecierany do drewna w miejscach najbardziej narażonych na przetarcia mechaniczne – podłokietniki, oparcia, siedziska, policzki przy podłodze.

Architektura zaplecków.

Drewniane elementy zaplecków w wielu miejscach silnie zniszczone przez owady. Stopień perforacji struktury drewna w skali od 1 do 10 sięga poziomu 7-8. Rzeczywisty stan drewna maskowany jest przez grube warstwy monochromii. Młodsze deski wbudowane podczas napraw ok.1815 r i później zachowane lepiej, niemniej, również zaatakowane przez owady.

Gruba warstwa monochromii składająca się de facto z 5 warstw chronologicznych, zachowana w całości. Miseczkowate spękania i odspojenia oraz ubytki pokrywają się z miejscami gdzie drewno zniszczone jest najbardziej.

Kwatery rzeźbione

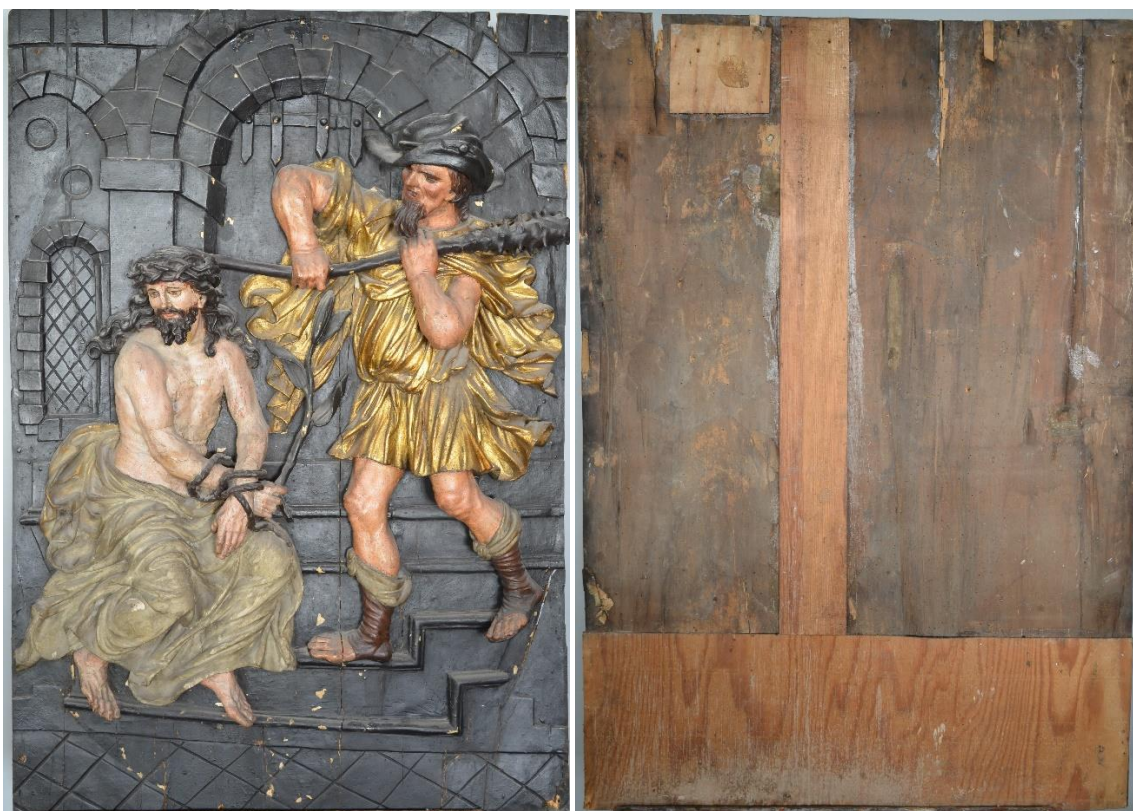
I faza chronologiczna 1730 r. – na białym gruncie ugrowa, prawdopodobnie temperowa warstwa, założona na całą powierzchnię płaskorzeźby. Karnacje gładkie, delikatnie modelowane. Szaty i całe otoczenie złożone. Na tym etapie, kompozycja sceny zamknięta była w owalu. W narożnikach obecne były prawdopodobnie akanty, złożone, tworzące ramę.

II faza chronologiczna - 2 poł XVIII w –W związku z przebudową zaplecków, zmieniono kompozycję sceny z owalnej na prostokątną pozbywając się narożników. Dorzeźbiono fragmenty skał, architektury, chmur. Karnacje i pozostałe elementy scen zostały polichromowane.

III faza to ok. 1815 – karnacje mocno przeklejone. Na przeklejeniu nowe opracowanie w technice olejnej. Szaty postaci ponownie przezłoczone. Otoczenie postaci zamalowane na czarno.

IV faza – koniec XIX w. Karnacje ponownie przemalowane . Szaty ponownie pozłoczone. Otoczenie jw. - czarne

Płaskorzeźby wykonane w miękkim drewnie zostały wyjątkowo mocno zniszczone przez wady. . Tak jak w przypadku architektury zaplecków, nawarstwienia polichromii i opracowania pozłotniczego maskują zniszczenia drewna. Ponadto, widoczne są desorbcyjne pionowe spękania desek. Miejsca te zostały podklejone w czasie powojennych prac konserwatorskich w 1949 r. i 1956 r.

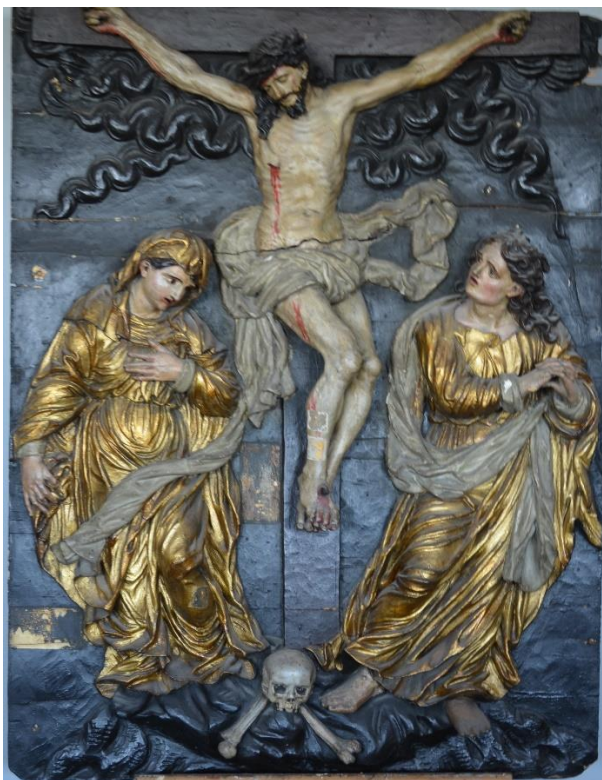
„Św. Cierniem koronowanie”, , stan przed konserwacją, rok 2024, wtórne partie złożone-szlagmetal, partie polichromowane 2 poł XIX w. W prawym górnym narożniku widoczny łuk krawędzi eliptycznej kompozycji I i II fazy chronologicznej -XVIII wiecznej. Odwrocie kwatery , zabrudzone, widoczne wzmocnienie desek pasem sklejk i drewnianymi listwami

Chrystus u Piłata , stan przed konserwacją, rok 2024; lico i odwrocie

Szymon Cyrenejczyk , stan przed konserwacją, rok 2024, lico odwrocie -stan po usunięciu listew wzmacniających

Ukrzyżowanie, stan przed konserwacją, rok 2024, lico – widoczny ubytek lewego przedramienia. Odwrocie z widocznymi naprawami ,wykonanymi prawdopodobnie po II WŚ.

Zdjęcie z krzyża. stan przed konserwacją, rok 2024; lico- widoczne złuszczenia warstwy malarskiej. Odwrocie- pod deseczkami wzmacniającymi ubytki drewna wypełnione gipsem

Zmartwychwstanie, stan przed konserwacją, rok 2023; lico i odwrocie po oczyszczeniu z zabrudzeń powierzchniowych

Płaskorzeźbione pilastry:

I warstwa chronologiczna : czerwone tło, elementy snycerskie złożone

II warstwa chronologiczna: tło czarne, elementy florystyczne szare, wstęgi i chwasty złożone

III warstwa chronologiczna : tło czarne , ornamenty roślinne czarne, wstęgi złożone (szlagmetal)

Urny

Wykonane w 2 poł. XVIII wieku, z jednego kawałka drewna. To wpłynęło na powstanie charakterystycznych pionowych spękań desorbcyjnych. Pierwsza warstwa opracowania pozłotniczego silnie zniszczona – poprzecierana. Ubytki zaprawy zostały w przeszłości uzupełnione zaprawą klejowo-kredową. Złocenia wtórne XIX wieczne wykonane szlagmetalem. Prawdopodobnie po 1945 roku, w trakcie prac konserwatorskich, zniszczenia powierzchni złożonych uzupełniono brązą. Całość pokryta grubą warstwą szelaku.

Aplikacje snycerskie

Na tych dwóch girlandach widoczne kolorowe laserunki nawiązujące do XVIII wiecznej polichromii ornamentów

Drewno ornamentów uszkodzone, głównie mechanicznie, spękanie. Widoczne wcześniejsze naprawy-spękania podklejone drewnianymi listwami, pozbijane gwoździami Obecne ubytki zaprawy klejowo-kredowej. Pierwotne opracowanie pozłotnicze na poler i mat zachowane w ok 30%. Wszystkie ornamenty pozłoczone wtórnie szlagmetałem, pokryte grubą warstwą szelaku.

Program prac

Siedziska gotyckie.

1. Wykonanie dokumentacja fotograficznej stanu zachowania przed podjęciem prac.
2. Oczyszczenie wszystkich elementów z kurzu i luźnego brudu (odkurzacz)- lico odwrocia
3. Usunięcie utrwalonych zabrudzeń powierzchniowych (środek Brudpur VC 150 f-my VOIGT, 8% wodny roztwór cytrynianu trójamonowego)
4. Impregnacja drewna ok.10-15 % roztworem Paraloidu B 72 w toluenie.
5. Flekowanie i naprawy stolarskie. Fleki zostaną wykonane z tego samego gatunku drewna co elementy salli. Kitowanie otworów kitem trocinowym i Aralditem – spoiwo klej Soudal)
6. Antykorozyjne zabezpieczenie elementów metalowych (roztwór taniny, Incral)
7. Zabezpieczenie nielakierowanych powierzchni (podłoga, stopnie) pastami na bazie wosków.
8. Jeśli po oczyszczeniu siedzisk zapadnie decyzja o ich kolorystycznym scaleniu, wykonawcy przedstawią do akceptacji komisji konserwatorskiej środki i efekt prób.

Zaplecki – elementy architektoniczne

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania przed podjęciem prac.
2. Usunięcie kurzu i luźnych zabrudzeń z lica i odwrocia (odkurzacz)
3. Usunięcie z lica IV warstwy chronologicznej - brązowej monochromii wraz z olejnym gruntem; chemicznie, przy użyciu pasty Scalpex .
4. Impregnacja drewna 10-15% roztworem Paraloidu B72 w toluenie. Przewiduje się wykonanie wlewów przy użyciu systemów cienkich rurek umiejscowionych w strukturze drewna. W miejscach odsłoniętych od strony lica impregnat wprowadzany będzie iniekcyjnie i przez pędzlowanie
5. Naprawy stolarskie – flekowanie, klejenie elementów spękanych lub rozklejonych (klej Soudal)
6. Kitowanie ubytków i wyrównywanie powierzchni desek w miejscach zniszczonych przez owady (kit trocinowy, kit do drewna Liberon, Araldit, kit kredowo-akrylowy f-my Tikkurila)

7. Uzupełnienie i opracowanie ubytków zaprawy (kit akrylowo – kredowy f-my Tikkurila)
8. Założenie werniksu retuszerskiego -werniks półmatowy f-my Lefranc & Burgois.
9. Retusz czarnej monochromii – farby akrylowe i temperowe f-my Schmincke, Winsor & Newton , Talens, Maimeri. Stan zachowania czarnej monochromii zadecyduje jaką metodą zostaną uzupełnione ubytki i przetarcia warstwy malarskiej(graficznie, imitatorsko).
10. Założenie werniksu końcowego – półmatowego f-my Lefranc & Burgois.

Kwaterny płaskorzeźbione i festony na pilastrach

1. Dokumentacja stanu zachowania przed podjęciem prac; ujęcia w zapleczkach i po demontażu. Zdjęcia w świetle VIS i UV.
2. Oczyszczenie lica i odwrocia z zabrudzeń powierzchniowych
3. Podklejenie łuszczących się fragmentów warstwy malarskiej 7% wodnym roztworem kleju króliczego.
4. Usunięcie z odwrocia wzmocnień wykonanych podczas powojennych prac (lata 40-te i 50-te XX w.).
5. Impregnacja drewna 10-15% roztworem Paraloidu B72 w toluenie. Przewiduje się w pierwszym etapie impregnację przez zanurzenie całych paneli od odwrocia w impregnację – słup cieczy ok 1 cm. Po odparowaniu rozpuszczalnika drugi etap impregnacji metodą iniekcji.
6. Sklejenie spękań paneli (klej Sodal) i uzupełnienie drewnianego podłoża w miejscu rozstępów desorbcyjnych kitem Araldit.
7. Uzupełnienie drobnych ubytków form rzeźbiarskich (drewno lipowe, kit chemoutwardzalny Araldit.
8. Usunięcie czarnych zamalowań z powierzchni kwater – pasta Skalpex
9. Oczyszczenie karnacji z utwalonych zabrudzeń powierzchniowych i usunięcie wtórnych pociemniałych werniksów.(roztwór cytrynianu amonu, aceton)
10. Usunięcie pociemniałych, obecnie szarych zamalowań z partii złożonych
Na tym etapie należy dokonać oceny stanu zachowania odsłoniętych warstw malarskich i pozłotniczych, i przyjąć dalszy tok postępowania.

11. Uzupełnienie zniszczonych mechanicznie – poprzecieranych -powierzchni opracowanych w technikach pozłotniczych. (złoto w płatkach, patynowane; złoto w proszku, stosownie do techniki odpowiedniej warstwy chronologicznej)
12. Założenie werniksu retuszerskiego na powierzchnie polichromowane. Werniks f-my Lefranc & Burgois.
13. Retusz powierzchni polichromowanych (farby akwarelowe, akrylowe f-my Talens, Schmincke, Winsor & Newton)
14. Założenie werniksu końcowego, półmatowego f-my Lefranc & Burgois.

Girlandy, kartusze, urny, złożone listwy.

1. Fotograficzna dokumentacja stanu zachowania przed podjęciem prac
2. Usunięcie schlagmetal z V warstwy chronologicznej (pasta Scalpex).
3. Podklejenie odspojonych fragmentów zaprawy (klej króliczy, Plextol)
4. Uzupełnienie ubytków zaprawy kitem kredowo-akrylowym f-my Tikkurila.
5. Uzupełnienie ubytków opracowania pozłotniczego stosownie do techniki odpowiedniej warstwy chronologicznej. (złoto w płatkach, proszku).

1.3.4. Przebieg prac .

Płaskorzeźby

Rzeźbione kwatery zostały zdemontowane i przewiezione do pracowni konserwatorskiej w Toruniu.

Pierwszym zabiegiem, który okazał się długotrwały i żmudny było usuwanie czarnej warstwy farby - mieszaniny sadzy i barwnika bitumicznego. Pokryto nią lica płaskorzeźb – tła postaci. Należy przypuszczać, że została naniesiona podczas prac renowacyjnych w 2 poł XIX w. Do usuwania czarnej farby użyto pasty Scalpex i Scalpic – postać płynna. Aby osiągnąć zadowalający rezultat, konieczne było wielokrotne nakładanie pasty na oczyszczaną powierzchnię i doczyszczanie acetonem. Rozpuszczana farba- barwnik wnikała w głąb opracowania malarskiego, stąd konieczność wielokrotnych powtórzeń. Na ten zabieg poświęcono trzy miesiące pracy przy sześciu kwaterach.

W założeniach konserwatorskich obecnych prac przyjęto, że usunięte zostaną nawarstwienia XIX i XX wieczne z figur i elementów tła do II warstwy chronologicznej . Przemalowania z partii karnacji usuwano mechanicznie skalpelem. Możliwe to było dzięki obecności warstwy szelaku na II warstwie XVIII wiecznej. Nie ma problemów było z usuwaniem wtórnych złóceni- szlagmetal z szat. Usunięcie pierwszej warstwy wtórnych folii odsłaniało stan warstw wcześniejszych, które okazywały się nieoczywiste od strony przynależności do chronologicznych warstw określonych na etapie badań z roku 2021. Wniosek – napraw i renowacji było więcej niż dwie. Efekt oczyszczenia ilustrują zdjęcia zamieszczone poniżej.

Przed przystąpieniem do impregnacji drewna, usunięto pionowe cienkie listwy przyklejone od odwrocia na klej glutynowy w celu wzmocnienia łączeń desek, w których wykonano płaskorzeźby. Kolejny niełatwy zabieg. Należało każdą listwę ponacinać w niedużych odległościach po to, by używając jak najmniejszej siły, usunąć dłutami fragment po fragmencie. Lipowe drewno płaskorzeźb było bardzo mocno zniszczone przez owady, dlatego wymagana była duża ostrożność. Po usunięciu listew i oczyszczeniu na mokro odwroci, przystąpiono do impregnacji drewna 12% roztworem Paraloidu B72 w toluenie. Zabiegi wykonano metodą kąpieli, pedzlowania i iniekcji.

Ubytki drewna uzupełniono kitem chemoutwardzalnym Araldit. Pęknięcia desek sklejoną klejem epoksydowym.

Ubytki zaprawy uzupełniono kitem kredowo-akrylowym f-my Tikkurila

Przed przystąpieniem do punktowania, lica kwater pokryto werniksem retuszera f-my Lefranc& Burgois. Retusze wykonano farbami akrylowymi f-my Schmincke, Talens, Maimeri. Znaczne ubytki XVIII wiecznej warstwy malarskiej uzupełniono metodą retuszu imitatorskiego.

Pilastry – Girlandy

Podobnie jak płaskorzeźbione sceny, pilastry , mające formę girland, zostały zamalowane czarną farbą i miejscami pokryte szlagmetalem. Obie wtórne , również XIX wieczne warstwy, usunięto pastami Scalpex i Scalpic. Fragmenty drewna zniszczonego przez owady wzmocniono roztworem Paraloidu B72 w toluenie. Drobne ubytki drewna uzupełniono kitem Liberon. Ubytki zaprawy wypełniono kitem kredowo-akrylowym f-my Tikkurila. Retusz XVIII wiecznej warstwy malarskiej wykonano metodą imitatorską farbami akrylowymi Talens, Schmincke, Maimeri. Końcowe

werniksowanie wykonano werniksem satynowym f-my Lefranc & Burgois. W jednym z pilastrów odtworzono czerwone tło girland jako świadka I warstwy chronologicznej.

Architektura zaplecków

Wtórna, dwuwarstwową, brązową monochromie pokrywającą całość elementów architektonicznych zaplecków usunięto mechanicznie. Wykonane próby z użyciem past do zdejmowania powłok malarskich (Scalpex) nie przyniosły dobrych rezultatów. Następowo łącznie pośredniej olejnej warstwy bieli ołowiowej, założonej w XIX w. jako grunt pod warstwę emulsyjną z grubą warstwą werniksu -prawdopodobnie damarowego leżącego na XVIII wiecznej czarnej monochromii. Biel ołowiowa „sklejona” z warstwą spodnią stawała się trudnouslywalna. Obecność grubego werniksu naturalnego sprzyjała mechanicznemu usuwaniu brązowego zamalowania. Odsłonięta czarna XVIII wieczna monochromia nosiła ślady oczyszczania – przemycia, prawdopodobnie efekt przygotowań pod wykonanie późniejszej monochromii. Dzięki usunięciu grubej XIX wiecznej warstwy farby, ujawniły się niewidoczne wcześniej zniszczenia drewna spowodowane przez owady. Najbardziej ucierpiały części bielaste desek w partii belkowania koronującego oraz w zachodnim narożniku. Dostępne partie odwroci zaplecków poddano zabiegowi dezynsekcji przy użyciu preparatu Perxil. Fragmenty zniszczonego drewna zaimpregnowano 12% roztworem Paraloidu B72 w toluenie. Roztwór wprowadzano metoda wlewów, iniekcji i pędzlowania. Ubytki drewna uzupełniono kitem chemoutwardzalnym Araldit, ubytki zaprawy kitem ktredowo-akrylowym Tikkurila. Czarna monochromia XVIII wieczna retuszowana była w dwóch etapach. Najpierw, wypunktowane zostały partie kitów i przecierek warstwy malarskiej do białej zaprawy. Scalone w ten sposób powierzchnie pokryto szerokimi laserunkami wyrównującymi różnice walorowe czarnej monochromii spowodowane działaniami XIX wiecznych „renowatorów”. Powierzchnię zaplecków po wykonaniu retuszy pokryto werniksem końcowym, satynowym Lefranc & Burgois.

Aplikacje snycerskie: girlandy, rocaille, owoce, listwy ramek wokół płaskorzeźb

Elementy snycerskie zostały oczyszczone ze schlagmetal metodami i środkami jak pozostałe elementy stalli. Rozklejone fragmenty snycerki sklejo klejem epoksydowym. Drobne ubytki drewna uzupełniono kitem Araldit. Ubytki zaprawy wypełniono kitem Tikkurila. Opracowanie pozłotnicze uzupełniono złotem w płatkach 23 ¼ karatowym. Kity i silniejsze przetarcia złota pokryto pulmentem, kolorem dopasowanym do partii oryginalnych. Naniesione złoto podpolerowano i spatynowano watą stalową. Na podstawie odsłoniętych resztek polichromii na kwiatowych girlandach, odtworzono XVIII wieczną kolorystykę tych fragmentów

Stalle średniowieczne i słupki XVIII wieczne z urnami

Powierzchnie siedzisk i słupków zostały oczyszczone z zabrudzeń powierzchniowych alkoholem etylowym. Deski podłogowe pierwszego i drugiego rzędu siedzisk oraz odwrocia zaplecków pierwszego rzędu, oczyszczono przy pomocy lasera. Spękane i poluzowane podłokietniki sklejo klejem epoksydowym.

Odtworzono brakujące fragmenty profilowanych listew na trzech słupkach z urnami. Brakujące rocaille na ściankach bocznych słupków zrekonstruowano snycersko w drewnie lipowym. Uzupełniono brakujące miserikordie w tylnym rzędzie XIV wiecznych siedzisk. Rocailowe narożniki i listwy tworzące pozorne płyciny, pozłociono złotem płatkowym 23 ¼ karatowym na mikstion. Szersze i głębsze szczeliny w deskach podłogowych uzupełniono drewnianymi flekami (dębowymi i

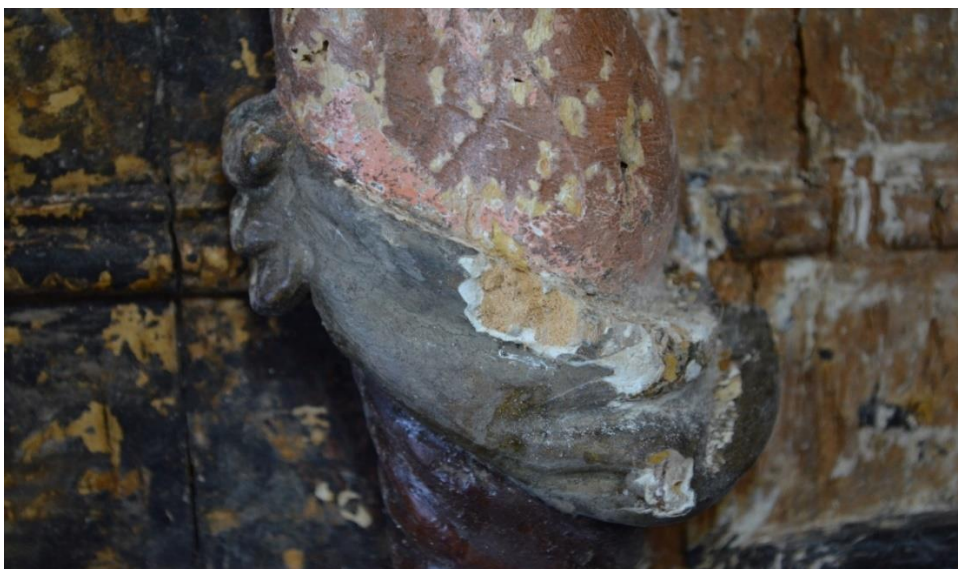
modrzewiowymi), które zostały wyprofilowane odpowiednio do nierównej powierzchni desek historycznych. Podłogi zostały scalone kolorystycznie z siedziskami. Użyto lakiero-bejc f-my Altax

Płaskorzeźby

Cierniem koronowanie

Najbardziej zniszczona kwatera przez owady. Narożniki w scenie pochodzą z wcześniejszych napraw.

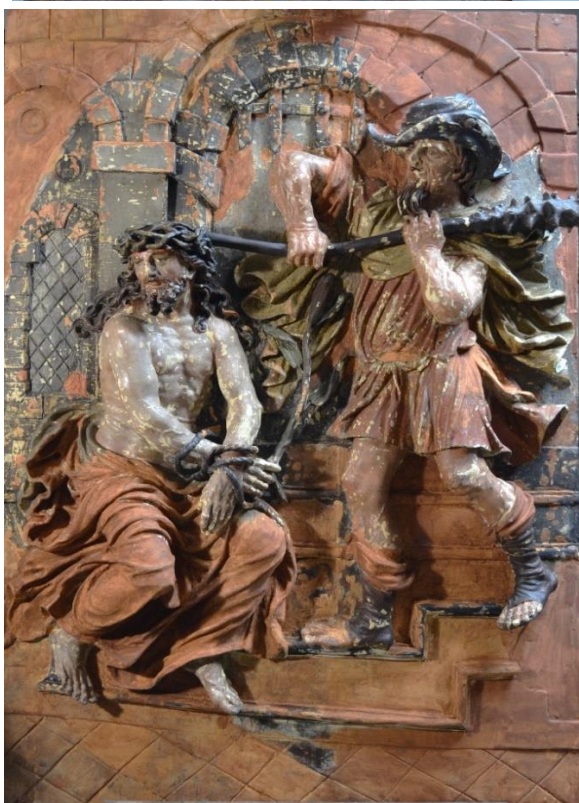
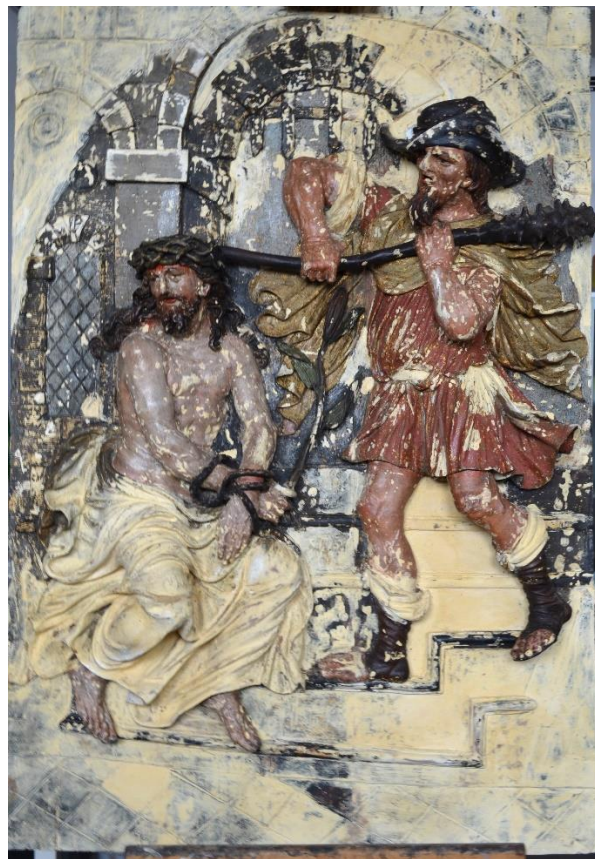
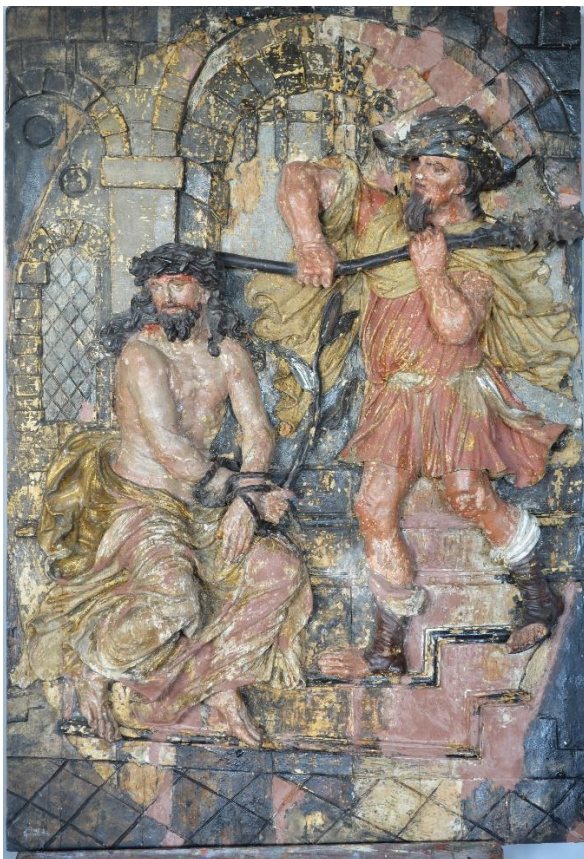
Ilustracja stopnia zniszczenia drewna przez owady. Po usunięciu wtórnych zapraw z wnętrza form rzeźbiarskich wysypywa się mączka drzewna

W trakcie usuwania listew wzmacniających odwrocie. Drewno rozpadające się przy niewielkim nacisku.

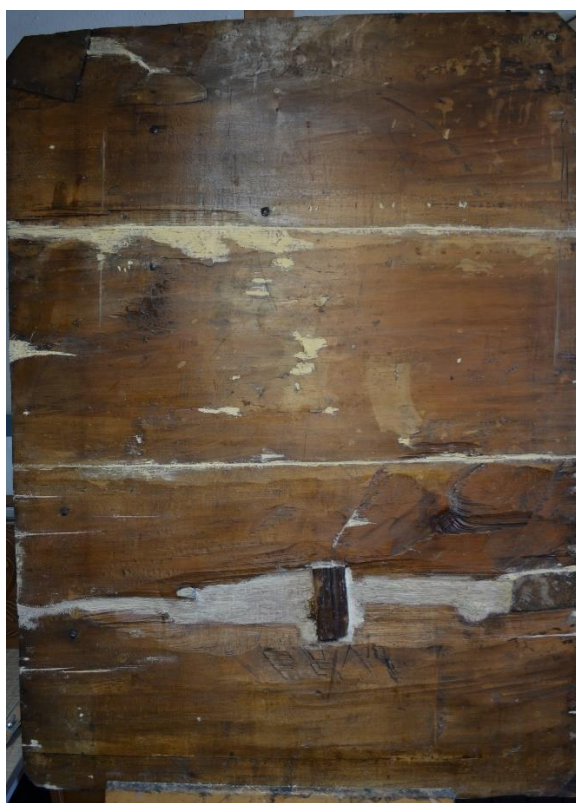
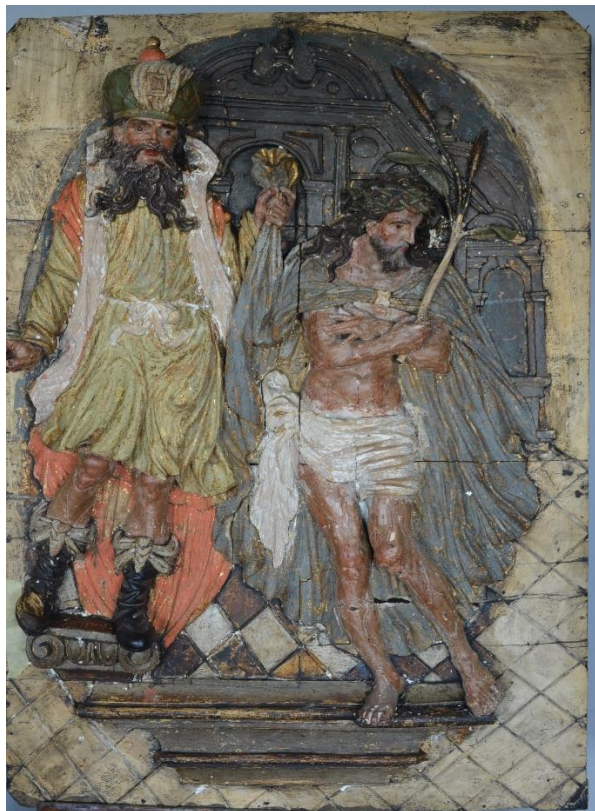

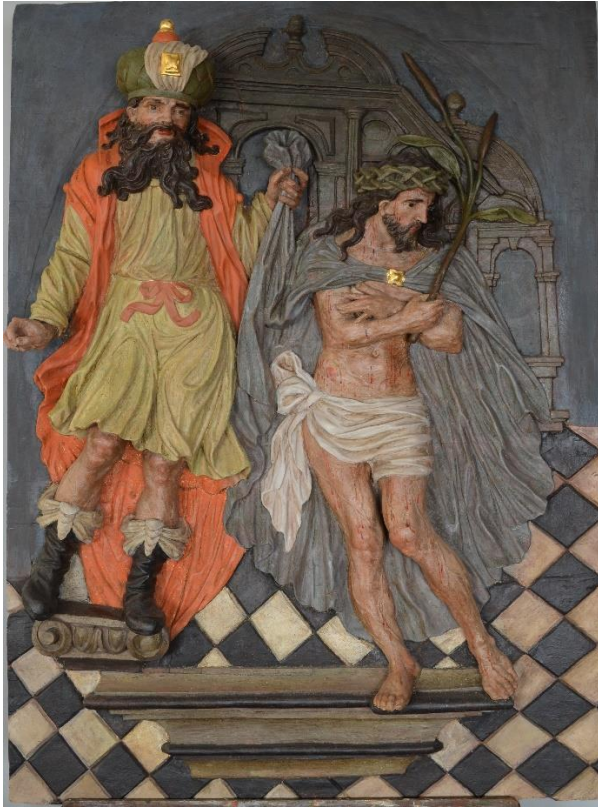
Impregnacja drewna roztworem Paraloidu B72

Kolejne etapy: uzupełnienie ubytków drewna kitem aralditowym, ubytków zaprawy kitem f-my Tikurilla, podmalowanie kitów przed wykonaniem pełnego retuszu. Stan po wykonaniu prac.

Chrystus u Piłata

Szymon Cyrenejczyk pomaga nieść krzyż Chrystusowi

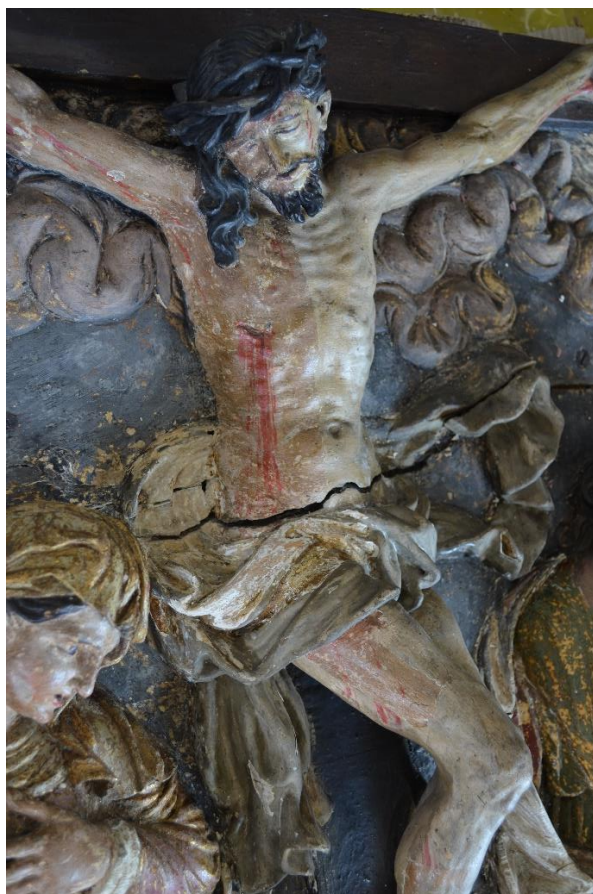

Etapy prac od usunięcia wtórnych nieszlachetnych złoceń do ostatecznego retuszu i rekonstrukcji opracowania malarskiego

Ukrzyżowanie

W tej kwadracie panel został sklejony z desek ułożonych poziomo, co ujawniają poziome spękania na całej szerokości . Stan po wstępnym

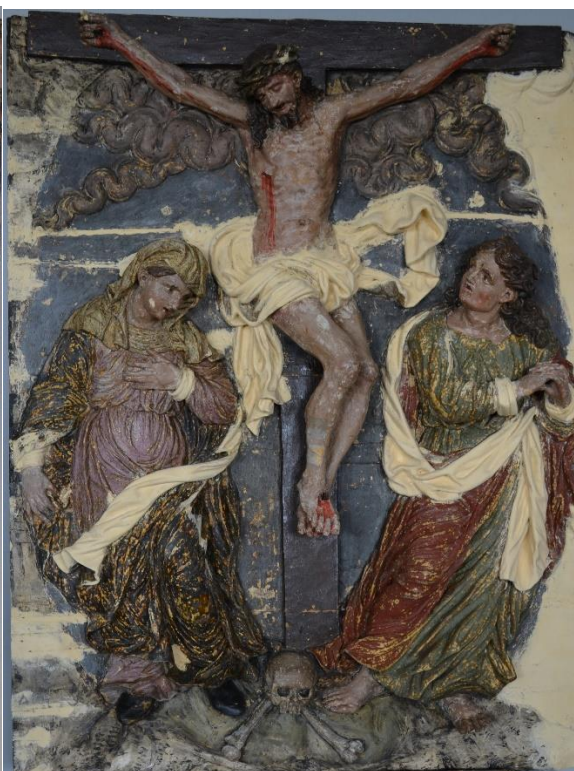
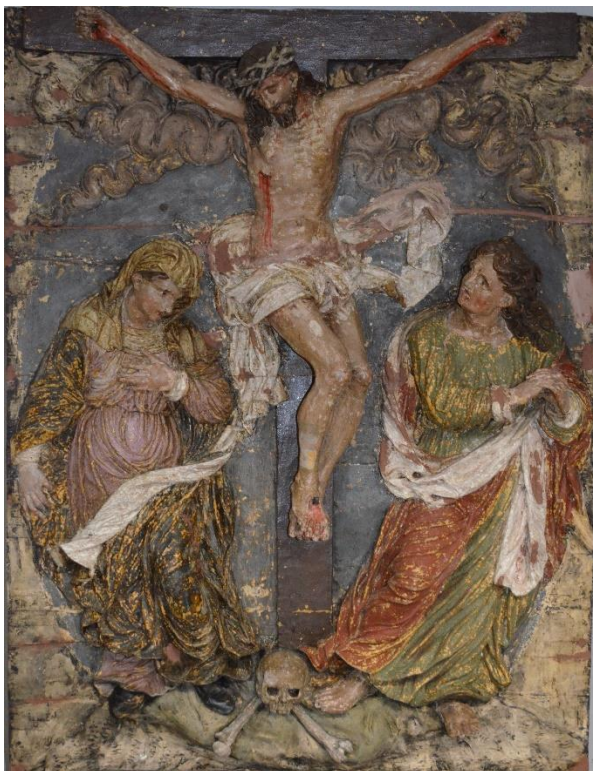

Spektakularna ilustracja stanu zachowania drewnianego panelu. Widoczne szczeliny desorbcyjne między poziomymi deskami. W miejscach ubytków drewna , w poprzednich pracach naprawczo-renowacyjnych, od odwroci naklejono płótna i cienkie listewki. Mniejsze ubytki wypełniono kitem kredowo-klejowym.

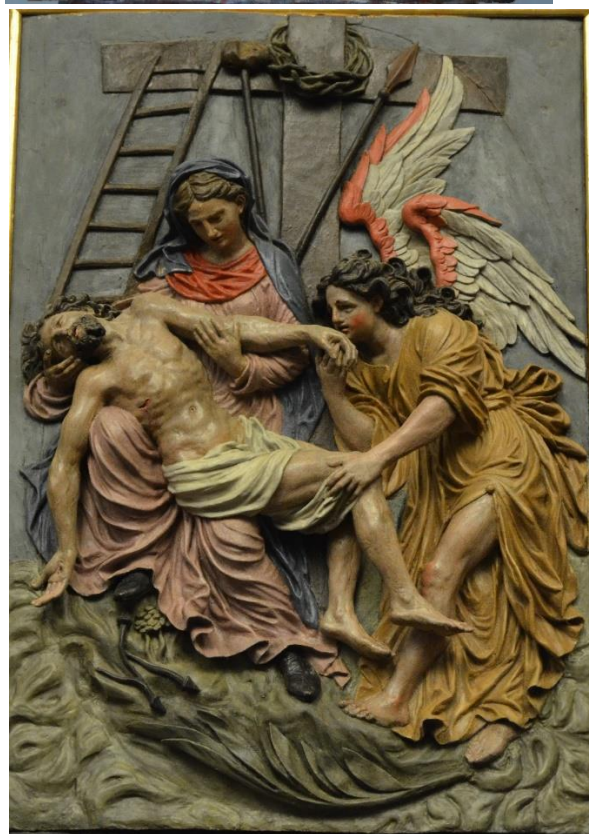

W trakcie obecnych prac zdecydowano pozostawić część listew wzmacniających odwrocia kwater, pochodzących z poprzednich prac, w miejscach mocno zniszczonych przez owady. Usuwanie listew skutkowało wyrywaniem perforowanych fragmentów drewna

Przywrócony został pierwotny format kwatery przez dodanie od góry listwy kontynuującej panel. Uzupełniono formę krzyża. Dodano obłoki ponad poprzeczną belką

Zdjęcie z krzyża

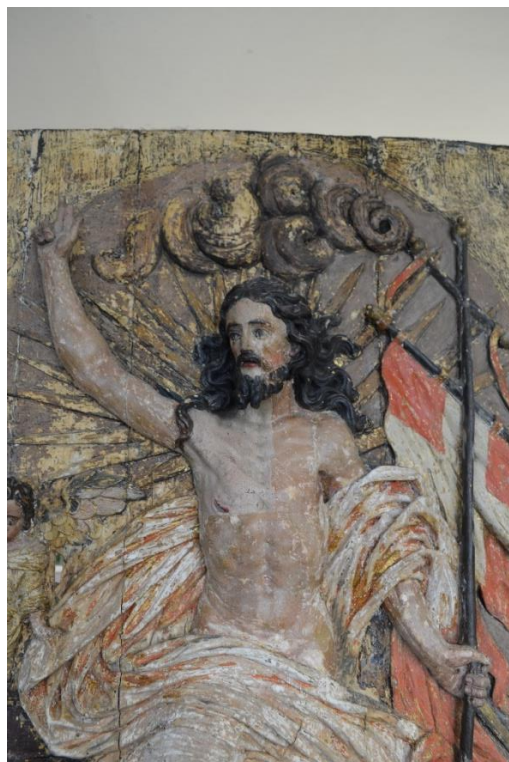

Etapy prac przy płaskorzeźbie: od usunięcia szlagmetalów z szat przy użyciu lasera, etap uzupełnienia ubytków zaprawy i efekt uzupełnienia ubytków warstwy malarskiej

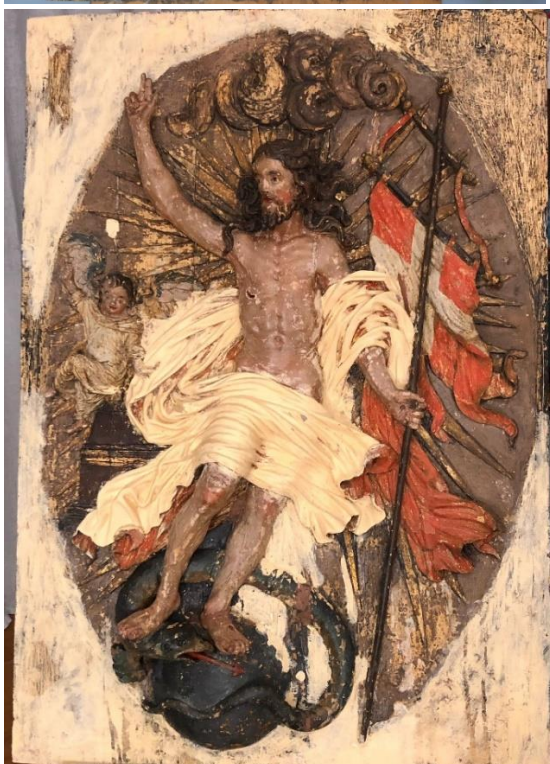
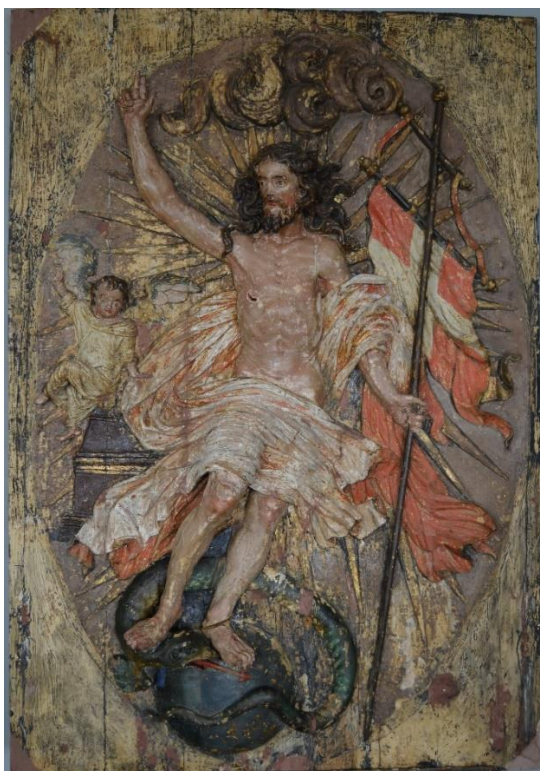
Zmartwychwstanie

Na prawym zdjęciu widoczna „naprawa” poluzowanej stopy Chrystusa

Stan w trakcie usuwania XIX wiecznego przemalowania z torsu Chrystusa. Fragment z aniołkiem, po usunięciu przemalowań- ilustracja stopnia zniszczenia wszystkich warstw technologicznych płaskorzeźby

Płaskorzeźba po oczyszczeniu z przemalowań leżących na II warstwie chronologicznej, po uzupełnieniu ubytków drewna kitem Araldit, po uzupełnieniu ubytków zaprawy, w trakcie retuszu warstwy malarskiej

Jedyny fragment opracowany z użyciem srebra(l warstwa chronologiczna)- wąż pod stopami Chrystusa

Kolejny etap uzupełniania opracowania malarskiego- pozłocenie promieni; stan po wykonaniu prac

Architektoniczne zaplecki

Stan w trakcie usuwania brązowej warstwy olejnej leżącej na czarnej XVIII wiecznej monochromii temperowej

Ilustracja stanu zachowania drewna. Elementy zniszczone przez kołatki.

Stan po usunięciu zamalowań XIX wiekowych, dezynsekcji, impregnacji i uzupełnieniu ubytków drewna i zaprawy

Zaplecki po wykonaniu retuszy czarnej monochromii

Stolarskie uzupełnienia szczeliny między zapleckami i siedziskami

Słupki po wykonaniu uzupełnień ubytków profilowanych listew, brakujących rocailleowych narożników. Podłogę, stopnie, cokoły oraz zaplecki pierwszego szeregu siedzisk gotyckich, oczyszczono przy użyciu lasera. Szerokie szczeliny między deskami uzupełniono flekami

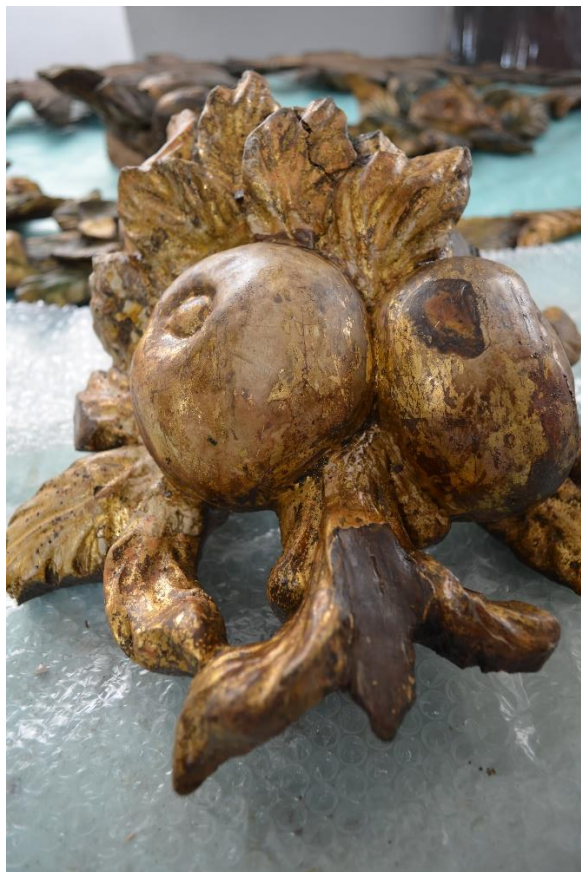

*sklejono spękanę policzki siedzisk. Uzupelniono brakujące misericordie w ośmiu siedziskach.
Uzupelniono brakujące zawiasy siedzisk – 13 sztuk*

Ciekawostką obecnych prac okazały się deski zaplecków siedziska, przez które wchodziło się do niewielkiej przestrzeni służącej w przeszłości jako magazynek. Na odwrociu ukazały się fragmenty obrazu – fragmenty postaci mężczyzny (3/4 twarzy, prawa ręka, fragment torsu) prawdopodobnie biskupa, o czym świadczy paliusz. Widoczna jest również tablica inskrypcyjna z tekstem napisanym frakturą. Mogła to być tablica epitafijna lub wotywna. Rzecz warta szerszego zbadania

Elementy snycerskie

Ornament z gzymsu koronującego (jabłka) prawdopodobnie XIX wieczne po oczyszczeniu z późniejszych, nieszlachetnych złotych folii .Na twardej zaprawie kredowo-klejowej kolejna warstwa szlagmetal. Obok girlanda kwiatowa po usunięciu warstw wtórnych. Na kwiatach widoczne relikty warstwy malarskiej

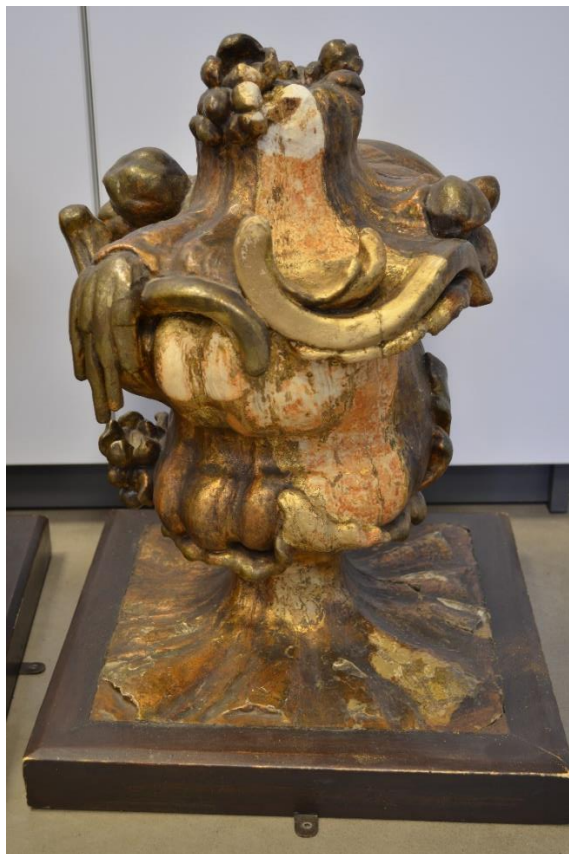

Kartusz inskrypcyjny i aplikacje snycerskie przygotowane do prac pozłotniczych

Aplikacje snycerskie po wykonaniu złocenia

Urny

Urna w trakcie usuwania nieszlachetnych opracowań pozłotniczych i wosku użytego do wypełnienia przestrzeni wokół stóp

Urny po oczyszczeniu , uzupełnieniu ubytków zaprawą i rekonstrukcji opracowania pozłotniczego (stan przed patynowaniem złota)

Pilastry

Spod czarnej warstwy bitumicznego zamalowania wyłaniała się szara temperowa warstwa, mocno poprzecierana

Pilastry po oczyszczeniu i uzupełnieniu ubytków zaprawy

Pilastry po wykonaniu retuszy

Kartusz inskrypcyjny i rocaille wieńczący po wykonaniu prac

Deski podłogowe po flekowaniu, kitowaniu i scaleniu kolorystycznym nawiązującym do siedzisk gotyckich

Elementy snycerskie po wykonaniu prac

Stalle południowe, całość, stan po wykonaniu prac w 2024 r.

